

## POSTANOWIENIE

30 listopada 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

Pierwszy Prezes SN Małgorzata Manowska (przewodniczący)

Prezes SN Joanna Misztal-Konecka (sprawozdawca)

SSN Marcin Łochowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 30 listopada 2023 r. w Warszawie  
skargi kasacyjnej H.J. i K.J.

od postanowienia Sądu Okręgowego w Słupsku

z 19 lipca 2019 r., IV Ca 649/17,

w sprawie z wniosku J.J., M.J., B.J., M.J.1 i M.K.

z udziałem H.J. i K.J.

o zniesienie współwłasności,

**1. oddała skargę kasacyjną;**

**2. zasądza od H.J. i K.J. na rzecz J.J. po 2700 (dwa tysiące siedemset) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego;**

**3. zasądza na rzecz r.pr. J.C. od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Słupsku 8100 (osiem tysięcy sto) złotych, w tym podatek od towarów i usług, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej uczestnikom w postępowaniu kasacyjnym.**

(R.N.)

## UZASADNIENIE

1. A. i J. małżonkowie J. domagali się zniesienia współwłasności dwóch nieruchomości położonych w C. przez przyznanie ich własności i zasądzenie na rzecz pozostałych współwłaścicieli K. i H. małżonków J. spłaty rozłożonej na 10 lat. K. i H. małżonkowie J. domagali się zniesienia współwłasności przez przyznanie ich na własność wnioskodawcom lub uczestnikom. Wnioskodawcy i uczestnicy domagali się też dokonania szeregu rozliczeń związanych ze współwłasnością.

2. Postanowieniem z 24 stycznia 2017 roku Sąd Rejonowy w Chojnicach:

I. zniósł współwłasność dwóch nieruchomości położonych w C., odpowiednio o powierzchni 0,9830 ha i wartości 306 300 zł oraz o powierzchni 0,4870 ha i wartości 45 000 zł, w ten sposób, że nieruchomości te przyznał na wyłączną własność małżonków J.J. i A.J. do ich majątku wspólnego;

II. zobowiązał uczestników, aby opróżnili i wydali wnioskodawcom budynek posadowiony na terenie pierwszej z nieruchomości – w terminie 30 dni od dnia uprawomocnienia się postanowienia;

III. ustalił, że wnioskodawcy i uczestnicy do czerwca 2008 r. ponieśli na pierwszą z nieruchomości nakłady w wysokości 96 418,35 zł;

IV. ustalił, że wnioskodawcy po czerwcu 2008 r. ponieśli na pierwszą z nieruchomości nakłady w wysokości 19 671,65 zł;

V. ustalił, że wnioskodawcy w latach 2009-2016 ponieśli na obie nieruchomości nakłady w wysokości 40 414 zł tytułem podatku od nieruchomości;

VI. ustalił, że uczestnicy w latach 2009-2016 ponieśli na obie nieruchomości nakłady w wysokości 1522,70 zł tytułem podatku od nieruchomości;

VII. ustalił, że wnioskodawcy na skutek korzystania z pierwszej z nieruchomości ponad swój udział zaoszczędzili 25 967,65 zł;

VIII. zasądził od wnioskodawców na rzecz uczestników 159 397,35 zł spłaty udziału w nieruchomościach wspólnych, przy czym płatność rozłożył na 5 równych rat w wysokości po 31 879,47 zł;

IX. oddalił w pozostałym zakresie wnioski uczestników o zasądzenie na ich rzecz od wnioskodawców kwoty stanowiącej równowartość wydatków zaoszczędzonych przez wnioskodawców na skutek korzystania przez nich z obu nieruchomości.

Nadto w punktach X-XII rozstrzygnął o kosztach postępowania i nieuiszczonych kosztach sądowych.

**3.** Postanowieniem z 19 lipca 2019 r., zmienionym częściowo postanowieniem z 29 października 2019 r., Sąd Okręgowy w Słupsku oddalił apelację uczestników H.J. i K.J. (pkt I) oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania i nieuiszczonych kosztach sądowych (pkt II-III).

Sąd Okręgowy podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Rejonowy. A.J. i K.J. są braćmi. Od 1991 r. wspólnie prowadzili działalność gospodarczą. Na potrzeby prowadzonej działalności A.J. i K.J. wraz z żonami nabyli dwie nieruchomości położone w C.: jedną stanowiącą nieruchomość zabudowaną budynkiem przemysłowym oraz budynkiem gospodarczym, o powierzchni 0,9830 ha, oraz drugą, sąsiadującą, o powierzchni 0,4870 ha. Wartość pierwszej nieruchomości ustalono na 306 300 zł, zaś drugiej na 45 000 zł.

Sąd Rejonowy poczynił ustalenia co do wspólnych nakładów na nieruchomości (o wartości 96 418,35 zł), co do nakładów A. i J. J. (o wartości 19 671,65 zł), co do wyłącznego korzystania przez K. i H. J. z budynku gospodarczego, co do zaoszczędzonego przez A. i J. J. czynszu (o wartości 25 967,65 zł), co do uiszczonych podatków od nieruchomości (przez A. i J. J. – w kwocie 40 414 zł, przez K. i H. J. – w kwocie 1 522,70 zł). Nadto poczynił ustalenia co do sytuacji osobistej, zawodowej i majątkowej uczestników postępowania.

**4.** Sąd Okręgowy nie tylko zaaprobował ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Rejonowy, ale także podkreślił, iż w toku postępowania apelacyjnego biegła sądowa potwierdziła aktualność opinii co do wartości nieruchomości będących przedmiotem postępowania i podtrzymała w całości zawarte w niej wnioski. W szczególności Sąd Okręgowy nie podzielił zarzutów wobec opinii biegłej i wskazał, że samo niezadowolenie uczestnika z konkluzji opinii, choćby poparte

przedłożoną ekspertyzą sporządzoną na jego prywatne zlecenie, nie uzasadnia dopuszczenia dowodu z opinii innego biegłego.

Równocześnie Sąd Okręgowy wskazał, że w toku całego postępowania pierwszoinstancyjnego oraz w apelacji nie był kwestionowany sposób zniesienia współwłasności przez przyznanie ich ze splatą na rzecz niektórych uczestników. Dopiero w zaawansowanym postępowaniu apelacyjnym, w związku z dalszymi zarzutami do wyceny nieruchomości, H. i K. J. zgłosili wniosek, by zniesienie współwłasności nastąpiło przez fizyczny podział. Z tego powodu Sąd Okręgowy, podkreślając dotychczasowe stanowisko uczestników, uznał zgłoszone żądanie za zmierzające do przewlekania postępowania.

5. Od postanowienia Sądu Okręgowego skargę kasacyjną wnieśli H.J. i K.J., zaskarżając je w całości. Skarżący zarzucili naruszenie art. 278 § 1 k.p.c. w zw. z art. 156 ust. 3 i 4 u.g.n., jak też art. 211 i 212 § 2 k.c.; art. 210 w zw. z art. 212 § 2 i 3 k.c. oraz art. 206 i 207 w zw. z art. 224 i 226 k.c.; art. 207 w zw. z art. 53 § 2 k.c.; art. 156 ust. 3 i 4 u.g.n.; art. 227 w zw. z art. 241 k.p.c.; art. 278 § 1 k.p.c. Skarżący domagali się uchylenia zaskarżonego postanowienia w całości i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Słupsku.

6. W odpowiedzi na skargę kasacyjną A.J. i J.J. domagali się jej oddalenia i zasądzenia zwrotu kosztów postępowania.

7. Postanowieniem z 22 lutego 2022 r. postępowania kasacyjne zostało zawieszone z uwagi na śmierć wnioskodawcy A.J. Postanowieniem z 17 sierpnia 2023 r. postępowanie kasacyjne zostało podjęte z udziałem następców prawnych A.J. – J.J., M.J., B.J., M.J.1 i M.K.

#### **Sąd Najwyższy zważył, co następuje:**

8. Pomimo sformułowania w skardze kasacyjnej kilkunastu zróżnicowanych zarzutów w istocie można je sprowadzić do dwóch: z jednej strony skarżący zarzucają naruszenie przepisów postępowania w związku z wadliwie przeprowadzonym, ocenionym i wykorzystanym dowodem z opinii biegłego szacującego wartość nieruchomości będących przedmiotem postępowania, z drugiej zaś – naruszenie przepisów prawa materialnego odnoszące się do dokonanej wyboru sposobu zniesienia współwłasności.

9. W ramach zarzutów koncentrujących się na opinii biegłej skarżący akcentują przede wszystkim wydanie orzeczeń przez Sąd pierwszej i Sąd drugiej instancji po upływie roku od daty sporządzenia opinii o wartości nieruchomości (ewentualnie aktualizacji tej opinii). Wprawdzie w postępowaniu kasacyjnym nie podlegają rozpoznaniu zarzuty odnoszące się do wadliwości postępowania pierwszoinstancyjnego, dla zachowania precyzji wyводу wskazać trzeba, że w toku postępowania przed Sądem Rejonowym opinia o wartości nieruchomości została sporządzona 31 lipca 2015 r., następnie została ona potwierdzona na rozprawie 12 maja 2016 r. oraz uzupełniona na piśmie 1 sierpnia 2016 r. Sąd pierwszej instancji wydał postanowienie 21 stycznia 2017 r. Sąd Okręgowy, mając na uwadze podniesione w apelacji zarzuty co do zdezaktualizowania się opinii, zlecił jej aktualizację. Biegła dokonała aktualizacji 29 maja 2018 r., zaś postanowienie Sądu Okręgowego zapadło 19 lipca 2019 r.

Zgodnie z art. 156 ust. 3 u.g.n., operat szacunkowy może być wykorzystywany do celu, dla którego został sporządzony, przez okres 12 miesięcy od daty jego sporządzenia, chyba że wystąpiły zmiany uwarunkowań prawnych lub istotne zmiany czynników, o których mowa w art. 154 u.g.n. Jednocześnie art. 156 ust. 4 u.g.n. – którego naruszenie kilkakrotnie zarzucono w skardze kasacyjnej – określa warunki umożliwiające wykorzystanie operatu szacunkowego po upływie terminu przewidzianego w art. 156 ust. 3 u.g.n. Zgodnie z ust. 4 tego artykułu, operat szacunkowy może być wykorzystywany po upływie okresu, o którym mowa w ust. 3, po potwierdzeniu jego aktualności przez rzeczoznawcę majątkowego. Potwierdzenie aktualności operatu szacunkowego następuje przez umieszczenie stosownej klauzuli w operacie szacunkowym przez rzeczoznawcę, który go sporządził, oraz dołączenie do operatu szacunkowego analizy potwierdzającej, że od daty jego sporządzenia nie wystąpiły zmiany uwarunkowań prawnych lub istotne zmiany czynników, o których mowa w art. 154 u.g.n. Po potwierdzeniu aktualności operat szacunkowy może być wykorzystywany do celu, dla którego został sporządzony, w kolejnych 12 miesiącach, licząc od dnia upływu okresu, o którym mowa w ust. 3, chyba że wystąpią zmiany uwarunkowań prawnych lub istotne zmiany czynników, o których mowa w art. 154 u.g.n.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjęto, że wymaganie potwierdzenia aktualności operatu szacunkowego dotyczy również operatów wykorzystywanych w cywilnym postępowaniu rozpoznawczym w przypadku, gdy wartość nieruchomości jako element sporny między stronami postępowania jest przedmiotem dowodu z opinii biegłego. Sąd nie jest bowiem uprawniony do samodzielnej oceny, czy uległa zmianie wartość nieruchomości określona w opinii rzeczoznawcy, która w świetle art. 156 ust. 3 u.g.n. straciła aktualność, stąd obowiązany jest tę opinię uaktualnić w sposób określony w art. 156 ust. 4 u.g.n. także na etapie postępowania odwoławczego (zob. wyroki: z 10 kwietnia 2014 r., IV CSK 455/13; z 30 września 2016 r., I CSK 646/15, i z 26 stycznia 2018 r., II CSK 117/17, OSNC-ZD 2019, nr 1, poz. 6; postanowienia: z 20 maja 2010 r., V CSK 13/10, OSNC 2011, nr 1, poz. 9; z 20 października 2011 r., IV CSK 12/11; z 19 lipca 2012 r., II CSK 660/11; z 14 czerwca 2018 r., V CSK 349/17; z 27 listopada 2020 r., III CSK 108/18, i z 27 października 2022 r., II CSKP 271/22).

Sąd Okręgowy naruszył zatem art. 156 ust. 3 i 4 u.g.n. w zw. z art. 278 k.p.c., gdyż jako sąd merytorycznie rozpoznający sprawę – w granicach wynikających z art. 378 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. – oparł się na operacie szacunkowym, który z uwagi na upływ czasu, określonego w art. 156 ust. 3 u.g.n., stracił swoją aktualność w części określającej wartość nieruchomości.

Nie oznacza to jednak automatycznej konieczności uchylenia zaskarżonego orzeczenia w każdym przypadku, gdy sąd oprze rozstrzygnięcie na zdezaktualizowanej w rozumieniu art. 156 ust. 4 u.g.n. opinii biegłego (postanowienia SN z 20 grudnia 2018 r., III CSK 164/18, i z 14 maja 2021 r., II CSKP 39/21; wyrok SN z 24 listopada 2016 r., II CSK 100/16). Uzasadnioną podstawę skargi kasacyjnej stanowi bowiem naruszenie przepisów postępowania, jeżeli uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy (art. 398<sup>3</sup> § 1 pkt 2 k.p.c.). Oznacza to nie tylko konieczność stwierdzenia uchybienia, ale także potwierdzenia możliwości zaistnienia istotnego wpływu uchybienia na rozstrzygnięcie (postanowienie SN z 24 maja 2019 r., I CSK 223/18). Tymczasem zarzuty skargi kasacyjnej ograniczają się do wskazania uchybienia, a zatem wykorzystania opinii biegłego, która nieco ponad miesiąc wcześniej utraciła aktualność, bez wskazania, by zaszły tego rodzaju zmiany sytuacji prawnej

i faktycznej, które mogłyby wpłynąć istotnie na cenę nieruchomości. Należy podkreślić, że przekroczenie terminu „aktualności” opinii było nieznaczne. Skarżący nie wykazali więc, że zarzucane naruszenie mogło mieć wpływ i to istotny na wynik sprawy w rozumieniu art. 398<sup>3</sup> § 1 pkt 2 k.p.c.

Pozostałe zarzuty odnoszące się do opinii biegłej stanowią niedopuszczalną w postępowaniu kasacyjnym polemikę z oceną dowodu z tej opinii (art. 398<sup>3</sup> § 3 k.p.c.), który został uznany za wiarygodny przez Sądy *meriti*. Postępowanie kasacyjne nie jest przeznaczone do weryfikowania ustaleń faktycznych, ponownej analizy zarzutów stawianych poszczególnym dowodom, w tym dowodom z opinii biegłego lub dowodom z dokumentów.

**10.** Druga grupa zarzutów koncentruje się na naruszeniu art. 211 i 212 k.c. przez nieuwzględnienie wniosku uczestnika K.J. o zniesienie współwłasności w formie podziału fizycznego. Skarżący akcentują, że sąd jest związany wnioskiem – niezależnie od czasu jego złożenia – o zniesienie współwłasności rzeczy przez jej fizyczny podział.

Wskazać zatem należy, że Sąd Rejonowy – rozpoznający sprawę po uchyleniu postanowienia o oddaleniu wniosku o zniesienie współwłasności postanowieniem Sądu Okręgowego w Słupsku z 9 listopada 2012 r. (k. 526) – spotykał się początkowo z różnymi stanowiskami uczestników co do sposobu zniesienia współwłasności: przykładowo A. i J. J. proponowali przyznanie im obu nieruchomości ze splatą na rzecz H. i K. J. (k. 500-551) lub też przyznanie nieruchomości zabudowanej A. i J. J., zaś nieruchomości niezabudowanej H. i K. J. (k. 558; podobnie k. 662 i następne), podczas gdy H. i K. J. stanowczo sprzeciwiali się każdemu podziałowi nieruchomości jako sprzecznemu z art. 211 k.c. i opowiadali się za przyznaniem ich jednemu z małżeństw ze splatą na rzecz drugiego (k. 662). Do zamknięcia rozprawy przed Sądem pierwszej instancji w 2017 r. stanowiska w tym zakresie nie uległy zmianie.

Dopiero w toku postępowania apelacyjnego K.J. zgłosił – na wypadek nieuwzględnienia jego zarzutów do opinii biegłej w przedmiocie wyceny nieruchomości – żądanie zniesienia współwłasności przez fizyczny podział obu nieruchomości (k. 1295). Zatem w toku kilkunastoletniego biegu postępowania

wniosek o dokonanie fizycznego podziału nieruchomości nie został Sądom *meriti* zaprezentowany; przeciwnie dominujące było stanowisko co do przyznania obu nieruchomości jednemu z małżeństw ze splatą na rzecz drugiego.

Zgodnie z art. 211 k.c. każdy ze współwłaścicieli może żądać, ażeby zniesienie współwłasności nastąpiło przez podział rzeczy wspólnej, chyba że podział byłby sprzeczny z przepisami ustawy lub ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem rzeczy albo że pociągałby za sobą istotną zmianę rzeczy lub znaczne zmniejszenie jej wartości. Normę tę dopełnia art. 622 § 2 k.p.c., który stanowi, że gdy wszyscy współwłaściciele złożą zgodny wniosek co do sposobu zniesienia współwłasności, sąd wyda postanowienie odpowiadające treści wniosku, jeśli projekt podziału nie sprzeciwia się prawu ani zasadom współżycia społecznego, ani też nie narusza w sposób rażący interesu osób uprawnionych. W pierwszej kolejności sąd bierze zatem pod uwagę przy określeniu sposobu likwidacji współwłasności zgodną wolę współwłaścicieli. Dopiero wówczas, gdy tej zgodnej woli brak, należy stosować art. 211 k.c., który obliguje sąd do przeprowadzenia podziału fizycznego rzeczy wspólnej, chyba że zachodzi jedna z przewidzianych tam przesłanek wyłączających ten typ podziału.

Ustalenia faktyczne poczynione przez Sądy *meriti* co do sposobu wykorzystania nieruchomości w kontekście tego, że żaden z uczestników postępowania nie wnosił przez kilkanaście lat o dokonanie fizycznego podziału żadnej z nieruchomości będących przedmiotem postępowania, nakazują pochylić się nad znaczeniem – zgłoszonego w toku zaawansowanego postępowania apelacyjnego – wniosku K.J. co do potrzeby zaprojektowania takiego podziału, a następnie oceny jego dopuszczalności i wreszcie wyceny projektowanych wydzielanych nieruchomości. Nie może przy tym zostać pominięte, że wniosek o dokonanie fizycznego podziału nieruchomości będących przedmiotem postępowania został zgłoszony nie kategorycznie, lecz warunkowo – na wypadek nieuwzględnienia zastrzeżeń do opinii biegłych.

Nie powinno budzić wątpliwości, że środki procesowe, mające na celu zagwarantowanie stronom ich praw, powinny być wykorzystane w sposób służący realizacji uprawnień i ochronie praw. Przedstawiony wyżej wniosek K.J. – choć



formalnie mieszczący się w katalogu wniosków składanych w postępowaniach działowych – ze względu na swój warunkowy charakter i towarzyszący mu cel, stanowi niedopuszczalną instrumentalizację instytucji procesowej. Zachowania nielojalne, chociażby odpowiadające formalnym warunkom prawa procesowego, stanowią jego nadużycie i nie korzystają z ochrony prawa materialnego i procesowego. Sprzecznosc z art. 4<sup>1</sup> k.p.c. prowadzić musi w tym przypadku właśnie do stwierdzenia niedopuszczalności takiego zachowania. W ocenie Sądu Najwyższego, realia niniejszej sprawy, oceniane z uwzględnieniem świadomości potrzeby ostrożnego i powściągliwego kwalifikowania zachowań procesowych jako sprzecznych z dobrymi obyczajami (art. 3 k.p.c.), w szczególności stanowiących nadużycie prawa (uprawnienia) procesowego (art. 4<sup>1</sup> k.p.c.), usprawiedliwiają uznanie warunkowego wniosku co do sposobu zniesienia współwłasności, zgłoszonego po wielu latach postępowania przed zamknięciem rozprawy w Sądzie drugiej instancji, za spóźniony i akceptację stanowiska Sądu Okręgowego o niewywoływaniu przezeń skutków procesowych.

Jedynie marginalnie należy zauważyć, że w toku wcześniejszego postępowania żaden z uczestników nie wnioskował o rozważenie dokonania podziału fizycznego każdej z będących przedmiotem postępowania nieruchomości; brano jedynie pod uwagę, choć istotnie niechętnie, przyznanie jednej z nieruchomości wnioskodawcom, a drugiej – uczestnikom, co w kontekście sposobu ich wykorzystania, a zwłaszcza prowadzonej tam działalności jest uzasadnione i naprowadza na możliwą ocenę ewentualnego podziału fizycznego jako sprzecznego z kryteriami z art. 211 k.c. Sam uczestnik przyznaje bowiem, że działka niezabudowana została dokupiona w celu poprawy funkcjonowania nieruchomości zabudowanej budynkiem produkcyjno-magazynowym oraz że obecnie w istocie tworzą one jeden kompleks gospodarczy. Nie sposób zatem uznać za skuteczny zarzutu zlekceważenia przez Sąd drugiej instancji związania złożonym w toku postępowania apelacyjnego wnioskiem o fizyczny podział rzeczy.

**11.** Zarzuty naruszenia art. 210 w zw. z art. 212 § 2 i 3 k.c. oraz art. 206 i 207 w zw. z art. 224 i 226 k.c., jak też art. 207 w zw. z art. 53 § 2 k.c. stanowią w istocie polemikę z ustaleniami faktycznymi poczynionymi przez Sądy *meriti* co do stanu i charakteru nieruchomości będących przedmiotem podziału oraz co do

sposobu ich użytkowania w czasie postępowania. Jako takie są one jednak w postępowaniu kasacyjnym niedopuszczalne.

**12.** Stwierdzenie bezzasadności zarzutów kasacyjnych musiało prowadzić do oddalenia skargi na podstawie art. 398<sup>14</sup> w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

**13.** Uwzględniając ewidentną sprzeczność stanowisk skarżących i wnioskodawców na etapie postępowania kasacyjnego, na podstawie art. 520 § 2 k.p.c. w zw. z § 2 pkt 7 w zw. z § 5 pkt 6 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 i § 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie obciążono skarżących obowiązkiem zwrotu kosztów na rzecz J.J.

**14.** Pełnomocnik z urzędu ustanowiony w celu reprezentowania skarżących w postępowaniu kasacyjnym złożył wniosek o przyznanie mu kosztów pomocy prawnej świadczonej w postępowaniu kasacyjnym, oświadczając, że koszty te nie zostały opłacone.

Zgodnie z art. 22<sup>3</sup> ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych koszty pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu ponosi Skarb Państwa (albo jednostka samorządu terytorialnego, jeżeli przepis szczególny tak stanowi). Równocześnie po myśli ust. 2 tego artykułu na Ministra Sprawiedliwości nałożono obowiązek, by, po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Radców Prawnych, określił, w drodze rozporządzenia, szczegółowe zasady ponoszenia powyższych kosztów, z uwzględnieniem sposobu ustalania tych kosztów, wydatków stanowiących podstawę ich ustalania oraz maksymalnej wysokości opłat za udzieloną pomoc. W wykonaniu tego obowiązku Minister Sprawiedliwości wydawał już kilkakrotnie rozporządzenia; w XXI w. wydane zostały: rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, a następnie rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (dalej: „rozporządzenie z 2015 r.”). Obecnie obowiązuje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb

Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (dalej: „rozporządzenie z 2016 r.”). Równolegle w tych samych datach wydane zostały – niemal tożsame – rozporządzenia dotyczące kosztów pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu.

Powyższe regulacje dotyczące wynagrodzeń za pomoc prawną świadczoną z urzędu były w ostatnich latach przedmiotem kontroli konstytucyjnej. W szczególności wyrokiem z 23 kwietnia 2020 r., SK 66/19 (OTK-A 2020, poz. 13), Trybunał Konstytucyjny uznał § 4 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu za niezgodny z art. 64 ust. 2 w zw. z art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1 zdanie drugie i art. 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji.

Następnie wyrokiem z 20 grudnia 2022 r., SK 78/21 (OTK-A 2023, poz. 30) Trybunał Konstytucyjny uznał § 17 ust. 1 pkt 2 oraz § 17 ust. 2 pkt 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu za niezgodny z art. 64 ust. 2 w zw. z art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1, art. 2 i art. 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji przez to, że wskazane w nich stawki dla adwokatów ustanowionych obrońcami z urzędu są niższe od stawek w tych samych sprawach dla adwokatów ustanowionych obrońcami z wyboru.

Z tożsamą argumentacją Trybunał Konstytucyjny uznawał za niekonstytucyjne regulacje zawarte w bliźniaczym rozporządzeniu dotyczącym stawek za pomoc prawną z urzędu świadczoną przez radców prawnych (wyrok TK z 19 kwietnia 2023 r., SK 85/22, OTK-A 2023, poz. 43). W szczególności w wyroku z 20 kwietnia 2023 r., SK 53/22 (OTK-A 2023, poz. 49) stwierdzono, że § 4 ust. 1 rozporządzenia z 2016 r. w zakresie, w jakim przewiduje wysokość opłaty stanowiącej koszty nieopłaconej pomocy prawnej ponoszonej przez Skarb Państwa udzielonej przez radcę prawnego z urzędu w wysokości niższej niż stawka minimalna opłat za czynności radców prawnych określonych w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za

czynności radców prawnych, dotyczącym stawek minimalnych w sprawach prowadzonych z wyboru, jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w zw. z art. 31 ust. 3, art. 32 ust. 1 zdanie drugie i art. 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji. Uznano wówczas, że utrata mocy § 4 ust. 1 rozporządzenia z 2016 r. prowadzi do zastosowania stawek ujętych w drugim ze wskazanych rozporządzeń.

Nie można ponadto pominąć, że Trybunał Konstytucyjny w postanowieniu z 20 kwietnia 2020 r., S 1/20 (OTK-A 2020, poz. 14) zasygnalizował Ministrowi Sprawiedliwości konieczność usunięcia uchybień w § 4 ust. 2 *in principio* rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu oraz § 4 ust. 2 *in principio* rozporządzenia z 2016 r. – polegających na bezpodstawnym zróżnicowaniu zasad podwyższania wynagrodzenia pełnomocnikom ustanowionym z urzędu w porównaniu do pełnomocników ustanowionych z wyboru. Sygnalizacja ta nie spowodowała adekwatnych działań prawodawczych.

Uwzględniając, że sędziowie w sprawowaniu swojego urzędu są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom (art. 178 ust. 1 Konstytucji), Sąd Najwyższy przy określaniu wysokości wynagrodzenia pełnomocnika z urzędu nie jest związany przepisami rozporządzenia z 2016 r., które – w ocenie Trybunału Konstytucyjnego – są niezgodne z Konstytucją. Punktem odniesienia w niniejszej sprawie muszą się stać zatem przepisy rozporządzenia z 2015 r. Z tego względu Sąd Najwyższy przyznał koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej uczestnikom z urzędu w postępowaniu kasacyjnym, stosując *per analogiam* § 2 pkt 7 w zw. z § 5 pkt 6 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 i § 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych. Nie było natomiast podstaw, by przyznane wynagrodzenie za pomoc prawną świadczoną z urzędu powiększyć o kwotę podatku od towarów i usług, jak przewiduje to rozporządzenie z 2016 r., ponieważ takiego podwyższenia nie przewiduje rozporządzenie z 2015 r.

(K.W.)

[ms]